

Feminismen som anarkism

Lynne Farrow

1992

Feminismen praktiserar det anarkismen förkunnar. Man kan gå så långt som till att hävda att feminister är de enda existerande protestgrupper som på allvar kan kallas praktiserande anarkister. För det första därför att kvinnorna inriktar sig på en frågeprojekt som till exempel abortkliniker och daghem. För det andra därför att kvinnor i grund och botten är apolitiska och inte går med på termerna för högerens eller vänsterns politiska kamp: reformism respektive revolution.

Kvinnors engagemang i en frågeprojekt och deras apolitiska verksamhet utgör ett alltför starkt hot mot både höger och vänster. Kvinnokampens historia visar också hur kvinnorna har lockats bort från sina intressen till samarbete inom partipolitiken. Detta samarbete har ofta hindrat dem från att tänka igenom var feminismen egentligen står och vilken den bästa kampmetoden för en förändring är.

Den första impulsen till kvinnans frigörelse kom på 1840-talet då liberalerna var mitt i en stormig kampanj för de svartas medborgarrätt. Några värtaliga kvinnliga kväkare tog aktivt del och höll tal mot slavsystelet i sydstaterna. De insåg snart att de grundläggande rättigheter som de krävde för de svarta också förvägrades kvinnorna. Lucy Stone och Lucretia Mott, två av de modigaste kvinnliga medborgarrättskämparna, kunde då och då smyga in några feministiska idéer i sina tal, vilket i hög grad besvärade en del liberaler, men kvinnorna var inget hot så länge de visste sin plats och kom ihåg vilken kamp som var viktigast.

Så hölls den internationella konventionen mot slaveriet i London 1842 och några amerikanska kvinnor åkte över Atlanten tillsammans med andra representanter för medborgarrättsrörelsen. De fann inte bara att kvinnor förvägrades delta i förhandlingarna, utan värre än så, de tvingades sitta bakom ett skynke. Lucretia Mott och Elizabeth Cade Stanton rasade över hyckleriet i liberalernas antislaverimöte som inte tillät kvinnor att delta. De bestämde sig för att återvända till Amerika och organisera en kvinnorrättsorganisation.

Det första mötet för kvinnans rättigheter hölls i Seneca Falls i New York 1848, och annonserades endast tre dagar i förväg i en lokal dagstidning. Ändå kom ett stort antal kvinnor till den kyrka där mötet hölls. I slutet av den mycket intensiva sammankomsten gjorde mötet ett utkast till en deklaration av rättigheter och grundtankar. Den var baserad på USA:s självständighetsförklaring men riktade sig till männen istället för till kung George av England. Efter detta möte, vilket kan ses som den formella början till kvinnorrättsrörelsen, växte feminismen snabbt och inriktade sig såväl på de lagar som gällde kvinnans rätt till egendom som på andra orsaker till missnöje.

Då de amerikanska kvinnokämparna började få lite stöd blev liberalerna oroliga över att dessa kvinnor slösade sin energi på kvinnofrågor hellre än på den tidens viktigaste fråga: de svartas medborgarrätt. Det är ändå »negrernas timme« insisterade de och kvinnorna borde inte vara så småsinta att de tänker på sig själva vid denna tidpunkt. När inbördeskriget närmade sig växte retoriken från försiktiga kommentarer till öppen indignation. Hur kunde kvinnorna vara sådana dåliga patrioter att de hängav sig åt kvinnokampen under en nationell kris? Praktiskt taget varenda kvinnokämp i Amerika lade då sin medvetenhet på hyllan och stödde liberalernas intressen sedan de försäkrats om att när kriget var över och de svarta fått sina grundlagstadgade rättigheter, skulle även kvinnorna inkluderas.

Susan B. Anthony, en ivrig förespråkare för slaveriets avskaffande, vägrade låta sig köpas av liberalernas försäkranden. Hon fortsatte att förespråka kvinnans rättigheter trots den gradvis ökande oenigheten bland hennes anhängare som lockats över till medborgarrättskämparnas läger. Hon upprepade envist att kampen för de svartas rättigheter kunde föras samtidigt med kvinnornas och utt om det inte skedde, skulle kvinnorna glömmas efter kriget. Hon fick rätt. När det fjortonde författningstillägget presenterades för kongressen efter kriget hade kvinnorna inte bara utelämnats, de hade uttryckligen uteslutits. För första gången skrevs orden »av manligt kön« in i författningen och klargjorde att när en person åsyftades var det en man.

Detta kraftiga slag mot organiserad kvinnokamp hindrade fortsatta framsteg på laglig väg. Omkring 1913, då brittiska kvinnor satte igång med militanta aktioner som att bomba hus och anlägga bränder, reste Alice Paul, en entusiastisk ung amerikanska med kväkarbakgrund, till England för att studera. Hon hamnade hos de ryktbara Pankhursts och började arbeta med dem. Hon återvände till usa fast besluten att blåsa liv i rösträttsfrågan. Snart hade hon övertygat den praktiskt taget nedlagda nationella rösträttsrörelsen att åter ta upp kampanjen för kvinnlig rösträtt.

På mycket kort tid och bara med hjälp av sitt sinne för organisation och strategi byggde Alice Paul upp en mångfacetterad rörelse som blev att räkna med. Hennes mest effektiva taktik var att demonstrera utanför

Vita Huset med plakat som gick till angrepp mot den förmyndarattityd president Wilson antagit i frågan om kvinnlig rösträtt samtidigt som han predikade demokrati utomlands. Men det första världskriget närmade sig obevekligt och kvinnokämparna började åter samarbeta med andra intresseorganisationer.

Pacifisterna vädjade till kvinnorna att ansluta sig till fredsarbetet samtidigt som krigshökarna, som var i majoritet, var upprörda över att kvinnorna övergav sitt land i orostider. Återigen sögs kvinnorna upp och tusentals lämnade kvinnosaken för att hjälpa sina partier. Trots det fortsatte en liten effektiv grupp, National Woman's Party, att kämpa vidare i rösträttsfrågan. Det är svårt att med säkerhet avgöra vilken sida, högern eller vänstern, som är mest ansvarig för att ha sugit upp feministernas strävanden för en förändring. Historien visar oss att den oreflekterade tron på att »den större kampen« måste prioriteras ofrånkomligen leder till att kvinnofrågorna slås bort som ovidkommande. Männen inom dagens svarta rörelse och den marxistiskt dominerade vänstern klämmer på samma sätt in kvinnorna i sina egna planer och hävdar att när väl den väsentliga kampen utkämpats och vunnits kommer kvinnorna att få vad som tillkommer dem. Kvinnorna måste vänta. Kvinnorna måste underordna sig den större saken. Den marxistiska feministen Juliet Mitchells idéer, i boken *Woman's Estate* (Den nya kvinnorörelsen, Stockholm 1972), är typexempel på abstrakta tolkningar. Hon menar att en grupp, till exempel feministernas, mycket konkreta missnöje, i grunden är oväsentligt i den större kampen som präglas av abstrakta ideologier. När intressegrupper som studenter, kvinnor, svarta eller homosexuella formulerar sina prioriteringar utifrån sin speciella situation anklagas de av Mitchell för att vara hopplöst kortsiktiga då de vägrar se sina behov som symptom. Vad de behöver förstå, fortsätter hon, är »totaliteten«, analysen som går över alla analyser.

En exploaterad klass fullt utvecklade politiska medvetenhet om en förtryckt grupp kan inte komma av sig självt, utan endast genom kunskap om de inbördes förhållanden (och de förtryckets strukturer) som existerar mellan alla samhällets klasser (. . .) Detta innebär inte en omedelbar förståelse av de sätt på vilka andra grupper och klasser exploateras eller förtrycks, men det innebär vad man skulle kunna kalla ett »totalt« anfall mot kapitalismen, vilket kan komma att uppdaga behovet av solidaritet med andra förtryckta grupper.

Mitchell kan lätt anklagas för att nyttja begrepp på ett imperialistiskt manér med tanke på att de »totalitens« termer hon använder tjänar till att uppsluka mindre termer och reducera dem till kategorier underordnade hennes ursprungliga marxistiska idé. Enligt Mitchell måste varje grupp, som på sitt eget sätt blir medveten om sina egna intressen, lära sig att hitta sin väg och offra sig. Hennes tanke att den måste avsäga sig sina individuella angelägenheter för helhetens bästa är en abstraktion som har upphört att företräda några intressen alls eftersom den har växt sig så stor att den inte knyter an till några intressen på något sätt.

Juliet Mitchell fortsätter:

Att ha »totaliteten« för ögonen är en förutsättning för denna insikt. Men man måste vidga sin medvetenhet annars kommer man att köra fast liksom den svarta chauvinismen, som är den rasmässiga och kulturella motsvarigheten till arbetarklassens inskränkthet — att inte se längre än sin egen illa tilltygade näsa.

Mitchells uppfattning ogiltigförklarar alla former av individualism på samma sätt som den organiserade vänstern och den organiserade högern historiskt har ogiltigförklarat och sugit upp de kvinnor som arbetat för sina egna intressen. Kvinnor uppmanas att se »totaliteten« på samma sätt som invånarna i ett land uppmanas att vara »patriotiska«. Vi uppmanas att byta ut ett slags fadersvälde mot ett annat. Vi uppmanas att underställa oss en övergripande hierarkisk analys som vi aldrig i livet kan tro har med vårt egna direkt upplevda missnöje att göra. Vad som är bra för alla antas vara bra för var och en.

Med totalitetens spöke hängande över oss skräms vi in i en situation där vi måste bevisa och förnuftsmässigt förklara trovärdigheten i våra intressen. Vi upphör att driva vår sak och tvingas istället att försvara den. Vi är så vana vid tankegångar som att en gruppens intressen är mer betydelsefulla och grundläggande än en annans att vi luras till att underordna oss hellre än att i första hand ifrågasätta värdet av att ställa en grupp mot en annan.

Detta »totalitetens« synsätt bäddar inte bara för mycket kiv om vilka intressen som ska sättas främst, det antyder också att eftersom problemet till sin natur är totalt måste också lösningen vara det, vilket betyder att kvinnorna kommer i skymundan som de alltid har gjort. Olika grupper kan fungera med illusionen att de »alla kämpar för samma sak« under en viss tid, vanligtvis så länge de teoretiserar, ta till exempel de löften som gavs kvinnokämparna före amerikanska inbördeskriget. När det gäller att verkligen göra något åt missförhållandena är det inte så lätt att spåra och tillintetgöra någon »total« fiende. I korthet innebär lösningar nödvändigtvis bestämda val: vad som ska göras först och för vilka. Därför prioriteras den idé som mest effektivt kan betvinga de andra — som får vänta. Antingen blir det så eller också blir den totala lösningen alltför vag för att kunna mobilisera nog med energi för att hjälpa någon. Kvinnorna förlorar i båda fallen när de ser sin kamp mot sexismen underordnad någon större kamp.

Om kvinnokampen inte bara tangerar eller är underordnad andra politiska rörelser — hur ska den då karaktäriseras?

Eftersom de flesta kvinnor lever eller arbetar tillsammans med män åtminstone en del av sitt liv har de jämfört med andra förtryckta grupper en i grunden annorlunda syn på de problem som uppstår visavi »förtryckaren«. Eftersom en kvinna vanligen har intresse av att upprätthålla relationer med män av personliga eller yrkesmässiga orsaker kan problemet inte enbart reduceras eller lokaliseras till mannen. Det skulle för det första innebära att lösningen på problemet vore att männen plockades bort ur bilden, vilket naturligtvis är emot kvinnans intressen. För det andra är en inriktning på upphovet till problemet inte nödvändigtvis kärnfrågan. Det är ett misstag att lokalisera en konflikt till vissa slags människor istället för att studera det beteendemönster som finns emellan dem. Det tycks alltså vara så att kvinnorna på grund av sitt intresse av att behålla relationer till män måste förhålla sig till sina egna villkor på ett situationistiskt sätt. Det betyder att kvinnofrigörelsen riktar in sig på problemen snarare än på människorna eller kampen. Betoningen kommer inte att läggas på någon konkurrerande vi-mot-dem-attityd till mytologiska förtryckare för att få särskilda privilegier utan snarare på att undvika att ställa den ena sidan mot den andra. Till exempel; om det redan finns ett konkurrensförhållande mellan könen kommer karateträning enbart att nagla fast smockan som (redan) hänger i luften. Kampmetoderna förändrar inte heller maktbalansen mellan de båda sidorna.

Feministisk situationism innebär att omsorgsfullt utarbetade sociala analyser och »i sista hand bestämmande orsaker« (enligt marxistisk terminologi) skulle bli överflödiga. Möjligheterna till förändring är enligt situationismen förankrade i de situationer där problemen uppstår: förändringen är då istället beroende av och karaktäristisk för människorna, tiden och platsen. Den här metoden har i allmänhet varit impopulär därför att folk inte respekterar att problemen löses olika från fall till fall eller också för att folk känner sig besvärade av den typen av lösningar eller av båda skälen. Folk karaktäriserar vissas angelägenheter som futtiga om de inte omedelbart verkar sammanfalla med något större intresse eller om dessa angelägenheter inte kan generaliseras som »symptom på något förhållande i ett större sammanhang«.

Ursprungligen anklagades kvinnokämparna för att inte ha en sammanfattad teori utan bara en massa gnäll att komma med. Det framkallade stor munterhet i pressen att det inte fanns någon övergripande teori som kopplade samman saker som bruket att gifta kvinnor får sin makes efternamn, bristen på daghemsplatser, kritiken mot användningen av ordet »flicka« för kvinna och det faktum att kvinnorna ville jämföras med männen i arbetslivet. Istället för att uppfattas som en styrka sågs denna mångsidighet som en svaghet. Inte oväntat skred några marxistiska feminister till handling, blev kvinnosakens försvarare och gjorde feminismen teoretiskt rumsren genom att centrera problemen kring »reproduktionens ideologi« och andra lika vaga tankegångar.

Traditionellt sett har kvinnokämpar försökt hitta specifika lösningar lämpade för behoven vid en viss tidpunkt och haft familjen eller vänkretsen som mittpunkt. Men vissa skrupelfria och uppmärksammade försök har gjorts för att göra något »större« av kvinnans frigörelse.

Jag och några vänner var till exempel nyligen med om att ordna en feministisk konferens om skilsmässa. Vi hittade några talare som kunde beskriva hur man gör för att ta ut skilsmässa och några advokater som skulle ge juridisk hjälp utan kostnad till dem som var intresserade. Olika arbetsgrupper organiserades runt ämnen som intresserade deltagarna. Ett stort antal kvinnor från grannskapet fanns på plats — ditkomna för att ämnet var aktuellt. De skulle säkert inte ha identifierat sig med det annars lätt hemlighetsfulla begreppet feminism.

Alla deltog entusiastiskt — utbytte goda råd, telefonnummer och namn på advokater. Några kvinnor grät i arbetsgrupperna överväldigade av stödet från kvinnor i liknande omständigheter.

Konferensen förflöt lugnt tills en talare från National Organisation for Women, (NOW), presenterade sin organisations officiella ståndpunkt i skilsmässöfrågan och NOW:s framtida planer. (NOW blev senare ett liberalt kvinnoparti, ö. a.) I dessa ingick ett förslag om att par som vill gifta sig borde genomgå ett test dessförinnan som skulle avgöra om de var kvalificerade. Det förmodades att de som inte klarade testet då skulle ändra sig och på så sätt skulle framtida skilsmässor undvikas.

Bortsett från det klart vilseledande i att tro att fler och nya lagar kan ändra på vad redan existerande lagar skapat och därigenom rädda människor ifrån sig själva är NOW:s förslag exempel på försök att lösa kvinnors problem med despotiska och enkelspåriga metoder.

Sådana förslag, framkastade i stor stil, får folk att tro att det finns en icke-situationistisk kvinnorörelse, en verklig armé som samstämmigt ropar efter nationella reformer. Massmedia har gjort den myten till en evig sanning. Men det finns ingen sådan kvinnorörelse. Feministerna har varit för upptagna med att arbeta på sina samhällsprojekt med familjer och kollektiv och på arbetsplatser för att kunna bygga upp en officiell bild av sig själva eller en identitet. Dessutom skulle bilden av, eller principen för, en enda rörelse hämma den fria utvecklingen och innebära att kvinnorna hela tiden skulle få jämföra sina liv med bilden av »rörelsen« och ordna sin livsstil och sitt arbete så att dessa stämde med denna.

Jordemödrar och häxor som utövat sina ört- och läkemedelskonster har en framskjuten ställning i vår individualistiska tradition. Kvinnorna i familjerna vidarebefordrade kunskap om hur man fastställer eller förhindrar havandeskap, botar infektioner, stoppar blodflöde, häver kramper och lindrar smärta. Tyst och stilla, ibland på ett hemlighetsfullt sätt, skötte kvinnorna barn och vänner utan att göra någon stor apparat av det. Deras effektivitet ingav respekt och fruktan och de riskerade därför att förlöjligas men de brydde sig inte om varken att förklara eller fördunkla vad de gjorde, de gjorde det bara. De hemlighetsfulla beskrivningar som finns kvar av dessa jordemödrars metoder, en kvinnokultur som gått från mor till dotter, har blivit nedvärderade till »gamla kärringshistorier«.

Den nuvarande feministiska vågen bevarar denna individualistiska tradition; kvinnors hälsofrågor har kommit att röna stort intresse. Småprojekt har sprungit fram över hela Usa med syfte att tillgodose lokala behov av riktigt utförda aborter, födelsekontroll, graviditetstester och medicinsk vård i allmänhet. Förr hade kvinnorna begränsade hjälpmedel eller var tvungna att lita till läkarnas förmynderskap. Nya kvinnogrupper har upptäckt att det finns många rutinundersökningar och åtgärder som kvinnan tryggt kan utföra själv kostnadsfritt eller till låga kostnader.

Just en sådan grupp har organiserats vid vårt lokala kvinnocenter. Gruppen står till förfogande med varierande tjänster, som praktiska råd om abort och information till samhället om kvinnors behov. De som jobbar i gruppen ser som sin uppgift att ta reda på kvinnors behov och problem och tillfredsställa/lösa dem på bästa sätt med tillgängliga resurser och genom kollektiva aktioner. Naturligtvis har vi lärt oss att det finns vissa saker som vi kan utföra själva och andra saker som vi måste ha hjälp med. Graviditetstester görs ganska lätt och gratis av frivilliga på centret. Aborter hänvisas till en kompetent och noggrant kontrollerad läkare som tar ett minimum i arvode. En lista på de billigaste och bästa gynekologiska klinikerna har sammanställts och distribuerats som flygblad. Omfattningen av och ambitionen i våra projekt styrs uteslutande av intresset hos folk i området. Vi samarbetar gärna med andra grupper och växlar information inbördes men har inga planer på att expandera. Vi har för mycket att göra för att utarbeta en analys eller en politik och vi har inte tid att stanna upp och observera det som händer.

Vart går vi härifrån?

Vad är nästa steg? Kvinnokämpar har alltid hyst ett stort förakt för frågan »varför?«, männens teoretiska grundval. Kate Millets Sexualpolitiken (Rabén & Sjögren, Stockholm 1971), för att ta ett exempel, blev hårt attackerad av kritikerna för att den slösade en massa sidor på ett inte formulera en teori om varför sexismen existerar. Vårt bristande intresse för teoretiska spekulationer har tolkats som en underlig brist. Självklart. Likadant med vår misstro mot logik och mot vad man utan skrupler utpräglat som kunskap. Vi kan inte »argumentera rationellt« sägs det, och det är förmodligen sant att vi undviker den sortens ordfäktning. Faktum är att vi inte är intresserade. Den kunskap och de argument som har med kvinnor att göra är så uppenbart skilda från

våra intressen att kvinnors vanvördnad för de intellektuella konsterna sällan döljs. Faktum är att kvinnor tycks betrakta männens tro på dessa processer som en form av vidskeplighet eftersom det inte verkar finnas någon uppenbar förbindelse mellan de konsterna och värnandet om liv, vilket djupast engagerar kvinnorna.

Kvinnornas engagemang kretsar huvudsakligen kring överlevnadsprocesser: att få ihop resurser, att ge mat åt barnen, att klä och skydda dem och att täcka livets nödtorft från den ena dagen till den andra. Vår energi måste nödvändigtvis riktas mot frågan »hur?« förankrad i våra praktiska ansvarsområden. Att iaktta och räkna ut rutiner för livet måste utföras av några jämförelsevis sysslolösa: männen. Det finns ett gammalt skämt som illustrerar den illusion av betydelsefullhet som männen omger sitt arbete med: familjeöverhuvudet berättar för sina vänner; »jag fattar alla viktiga beslut i vår familj, som om Kina ska erkännas av FN, och min fru fattar de små besluten, som om vi behöver en ny bil och vilken skola ungarna ska gå i«.

Eftersom kvinnorna inte har något hävdvunnet intresse av teoretiska spekulationer och dessas konsekvenser och följaktligen inte har någon erfarenhet av konsten att härska med ord brukar de inte heller så lätt dras in i denna intrikata konst. Istället har till och med småflickor använt sin lott till att förvärva en nästan automatisk misstro mot det teoretiska (som Lucy i Snobben-serien) och litar istället till ögonblickets kvicktänktighet och till sina egna instinkter när det gäller att lösa påtagliga praktiska problem. Kvinnor är misstänksamma mot logiken och dess ritualer på samma sätt som de fattiga är misstänksamma mot våra lagars labyrinter. Insvepta i mystik verkar både logiken och lagarna mot kvinnornas respektive de fattigas intressen.

Vår inriktning, att som kvinnor tjäna praktiska behov, har med stort allvar och konsekvens blivit nedvärderad till den grad att knappast något vi gör betraktas som betydelsefullt. När våra samtal rör sig kring personer och problem beskylls vi för att skvallra. Vårt arbete anses inte vara arbete, eftersom det med nödvändighet är en upprepning av gårdagens och kretsar kring hemmet, men när vi ber om hjälp med det kallas det tjat. När vi inte vill argumentera logiskt skrattar man åt oss men det faller aldrig någon in att fråga om vi överhuvudtaget är intresserade av en sådan lek.

Vi måste lära oss att se våra så kallade brister som fördelar, som ett sätt att leva, förankrat i den individuella situation där problem ska lösas utifrån personernas egna förutsättningar. Vi måste lära oss att värdera andra »kunskapsmetoder« än de traditionella och istället skärpa våra sinnen och göra oss mer lyhörda för den situation vi befinner oss i.

Feminism innebär att hitta nya sätt att handskas med traditionella situationer, istället för traditionella sätt att handskas med vad som kallas en »ny« rörelse. Det är ett misstag av oss att söka bevisa vår saks giltighet; det skulle betyda att vi vill »in«. Det skulle uppfattas som om vi beslutat oss för att delta i en tävling där det skulle finnas en härskande vinnare och en underordnad förlorare.

Att försöka bevisa att feminismen är berättigad innebär en form av vädjan, som en maktlös klass som ber om makt eller ett reklamföretag som försöker sälja något till en potentiell köpare. Feminismen innebär ett förkastande av alla de villkor som ställs på den för att den ska räknas som en anständig samhällsrörelse. Feminismen innebär också att vi omdefinierar våra verkliga intressen allteftersom vi konfronteras med dem. Så när vårt bristande intresse för aggressivitet kallas »passivitet« och när vi kallas naiva för att vi undviker en systematisk organisation måste vi instämma av hela vårt hjärta. Hur skulle vi annars få något utträttat?

»Feminism as Anarchism« publicerades första gången i Azrora och gavs senare ut som pamflett av Black Bear i London.

Det Anarkistiska Biblioteket

Lynne Farrow
Feminismen som anarkism
1992

Anarkafeminism, Federativs förlag, Stockholm 1992

sv.anarchistlibraries.net